

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 924

מסכת בבא בתרא י"ד - כ' ♦ אהלות ט"ז, ה' - י"ז, ד'

בס"ד, ט' שבט תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ נסיעה עם "חאפרים" לאור ההלכה
- ♦ החלפת מטבעות בין אנשים העומדים בתור אצל חלפן חספים
- ♦ אסור להטות את ליבו של לקוח לרכוש בחנות אחרת!
- ♦ ההבדל בין חנות לתחנת אוטובוס

- ♦ האם מן התורה חייב אדם לשכור מלמד לבנו?
- ♦ בית ספר לבנות בימינו, דינו כתלמוד תורה

- ♦ חיתוך שולי יריעות של ספר תורה כבד כדי להפחית ממשקלו
- ♦ חישוב ארכו ורחבו של ספר תורה
- ♦ סעודת הבראה משל אחרים בלבד - גם כוס קפה?
- ♦ מותר לפתוח תלמוד תורה מעל דירתך?
- ♦ גם מי שאין לו בנים קטנים, חייב להשתתף בהוצאות ה"תלמוד תורה"

דבר העורך

בנקאי שכזה

אמרו עליו על ר' שמואל שטראוס זצ"ל, שיהודי שמח וטוב לב היה, ששמחה גדולה ונהרה אמינית לא ראו על פניו מעולם, כפי שראו באותה שבת מיוחדת לפני שנים רבות.

יבא אלוקים מרבים היה ר' שמואל, שכל חייו התאמץ לקיים את רצון קונו ולהרבות במצוות ובמעשים טובים. "חצר שטרונים" המפורסמת שבירושלים, נתרמה על ידו, כולל המבנים שבתוכה, לבקשתו של גאון המוסר רבי ישראל סלנט זצוק"ל. רבים שמעו על חצר זו, אך לא רבים יודעים כי היום היא קרוייה "מוסררה", לאחר שהערבים שכבשו את האזור כינוהו כך על שם בעלי המוסר שהתגוררו בו.

כיצד נתרמה "חצר שטרונים", ומניין היה לר' שמואל שטראוס ממון כה רב? על כך שמענו מהמחנך הוותיק הרה"ג ר' משה טורק שליט"א נכדו של מורינו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל שהיה חתנו של ר' שמואל.

ר' שמואל התגורר בעיר קרלסרוה שבגרמניה. לפרנסתו עסק ר' שמואל בניהול בנק קטן שהקים עבורו חמיו העשיר לאחר נישואיו. במושגי הזמנים ההם, כדי לנהל בנק קטן היה צורך בשלושה דברים: רשיון ממשלתי, קבלות רשמיות, וחליפה בעלת שני כיסים לכל הפחות, כדי לשכן בהם את כספי הפקדונות.

ואכן, ר' שמואל ניהל את חליפתו ביד רמה. אנשים רבים סמכו עליו והפקידו בידיו את כל חסכונותיהם, והוא פרנס את משפחתו בריוח.

בוקר אחד, יום שישי היה זה, לבש ר' שמואל את בגדי השבת להרגל שמחת ברית מילה שערך אחד מקרוביו, ולאחר ברית המילה התפנה ר' שמואל לעסקיו למשך מספר שעות.

עם לילה, בליל שבת קודש, ר' שמואל סיים את תפילת ליל שבת והחל לצעוד אל ביתו, כאשר לפתע הבחין כי כיס מעילו תפוח. לתדהמתו הרבה התברר לו, כי כל כספי הפקדונות שהופקדו בידיו, הצרוכים בחבל ובשקיק בד, נמצאים בכיס מעילו.

בו ברגע עצר ר' שמואל מהילוכו. עיניו רשפו, ליבו הלם ורוקתו פעמו בחזקה. כל חייו עמדו על כך המאזניים. השלכת שקיק הבד, כמוה השלכת כל עתידו לנהר גועש. הוא כבר צפה בדמינו את המוני

דף יד/א אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו

חיתוך שולי יריעות של ספר תורה כבד כדי להפחית ממשקלו

בבתי כנסיות רבים נמצאים ספרי תורה ישנים מאד, שנכתבו לפני זורות רבים. חלק נכבד מספרים אלו כבדים מאד משום שהם נכתבו על קלף עבה, וטרחה רבה כרוכה בהוצאתם מן הארון ובהגבתהם. לפני שנים רבות, הגה גבאי בית כנסת רעיון מעניין - לחתוך את שולי הגליונות של ספר התורה כדי להמעיט משקלו. המהר"ם פדואה (ש"ת ס"י פ"ד) הגיב בחריפות על רעיון זה וכתב: **"וסברת הסופר שאומר שזה הוא הדור לה להקל משה, סברת כרס הוא"**. זאת, משום ש"אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה", כפי שאף אסור לכתוב מזוזה על קלף של ספר תורה שנפסל (שולחן ערוך סי' ר"צ סעי' א), כל שכן שאין לחתוך את הקלף ולגונזו ובכך להורידו מקדושתו.

המהר"ם פדואה מביא ראיה לדבריו מסוגייתנו בה מבואר שיש לכתוב את ספר התורה בהידור ובנוי ולשם כך על הסופר לוודא שאורכו של ספר התורה יהיה זהה להקיפו כאשר הוא גלול. בדיקת מידותיו של הספר נעשית באופן פשוט, כפי שכתב רש"י (ד"ה לא אורכו יותר על הקיפו) שמסובבים חוט סביב ספר התורה [כמו בגליה], וכעת יש לבדוק שגם אורכו של ספר התורה הגלול, הוא כאורכו של החוט שנגלל סביב ספר התורה ומקיפו. מוסיפה הגמרא ומציינת, שרב הונא ביקש לכתוב ספר תורה מהודר שאורכו כהקיפו, אך מתוך **שבעים** ספרי תורה שכתב, עלה בידו ספר תורה אחד בלבד אשר ארכו היה כהקיפו.

לכאורה, שואל מהר"ם פדואה, **מדוע לא הצליח רב הונא** לעשות כן בכתיבת שישים ותשעה הספרים האחרים, הרי היתה לו אפשרות לכתוב על יריעות ארוכות ולאחר מכן לקצץ את שוליהן לפי הצורך, עד שאורך היריעות יהיה זהה להיקף ספר התורה? ומשלא עשה כן, משמע, שאסור לחתוך את יריעות ספר התורה לאחר כתיבתו. ראייתו זו של המהר"ם פדואה, לכאורה, הינה ראייה ניצחת, אך הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל דוחה אותה בסברה מעניינת, אשר כדי להבינה תחילה עלינו לפרט הלכה קצרה מהלכות ספר תורה.

כאשר סופר סת"ם כותב ספר תורה, עליו להקפיד להותיר שוליים ריקים בראש הגליון ובתחתיתו, ולא למלא את הקלף בכתיבה מקצה לקצה. השיעור שיש להותיר הוא ג' אצבעות מעל הכתב וד' אצבעות מתחתיו (מנחות ל/א, שולחן ערוך יו"ד סי' רע"ג סעי' א').

חישוב אורכו ורוחבו של ספר תורה: מעתה, אומר רבי שלמה קלוגר זצ"ל, חישוב אורכו של ספר התורה אינו נעשה לפי מלא אורכו של הקלף, אלא מודדים את הכתב ואת השוליים הנזקקים לו, היינו: שלש האצבעות שבראש העמוד וארבע האצבעות שבסופו, ואילו השוליים החלקים העודפים על הנדרש אינם נכללים בחישוב, כפי שאם סופר סת"ם יוסיף לספר תורה יריעות ריקות לאחר פרשת וזאת הברכה, לא יועיל הדבר להחשיב את ספר התורה כעבה יותר. לפיכך, גם אם היינו פוסקים שמותר לחתוך את שולי ספר התורה, לא היה בכך כדי להועיל לרב הונא... וממילא אין כל ראיה מסוגייתנו. הגדיל לחדש בעל שו"ת משאת בנימין (סי' ק), שכתב כי אין כל קדושה בשוליים העודפים בספר תורה, משום שכאמור, אין הם נדרשים לספר התורה

זעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה לינצר** ז"ל
 ב"ר שמואל ז"ל
 נלב"ע י"ב בשבט תשע"א
תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו זידינו עו"ד
 הר"ר **שמואל לינצר** ומשפחתו שיחיו - פ"ת

זעילוי נשמת

מרת **יהודית גיפמן** ע"ה
 בת ר' יוסף חיים ז"ל
 נלב"ע י"א בשבט תשס"ח
תנצב"ה

הנוצח ע"י בנה זידינו הר"ר **אילן גיפמן** הי"ו ומשפ' שיחיו - גבעת שמואל

זעילוי נשמת

הר"ר **אליעזר גליק** ז"ל
 ב"ר יוסף שלמה ז"ל
 נלב"ע י"א בשבט תשמ"ג
תנצב"ה

הנוצח ע"י בתו וחתנו **לוסיאן גלדצהלר**

ואינם משמשים אותו לכל צורך שהוא. לעומת זאת, השוליים שיש להויתרם, היינו: ג' אצבעות מעל הכתב וד' אצבעות למעלה, קדושים בקדושת ספר תורה, משום שבהעדרם ספר התורה פגום. **למעשה, הורו הפוסקים רובם ככולם,** כי שולי ספר התורה קדושים הם, וחלילה לקצץ ולחתוך בהם. המהר"ם מרוטנבורג (שו"ת ח"ד סי' אלף כ"ב) אף כתב, שהטילו "חרם שלא לקצץ גליון ספר אפילו כדי לכתוב עליו" ספר תורה אחר.

דף טז/ב ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים

סעודת הבראה משל אחרים בלבד - גם כוס קפה?

גמרתנו מספרת, שאת נזיד העדשים, בו קנה יעקב אבינו את הבכורה מעשו אחיו, הכין יעקב ליצחק אביו, כדי לנחמו על פטירת אברהם אבינו. האחרונים מבארים, כי את העדשים הללו הביא יעקב ליצחק אביו כסעודת הבראה, הניתנת לאבל בשבוע מן הלוויה. הלומד גמרא זו, אינו מעלה על דעתו כי פוסקים שלמדו גם הם גמרא זו, הסיקו ממנה מספר הלכות נכבדות בדיני סעודת הבראה של אבילות, כלהלן. בגמרא מובא (מועד קטן כז/ב), שבסעודתו הראשונה לאחר הלוויה אין האבל רשאי לאכול לחם משל עצמו, אלא ממה שיביאו לו אחרים, וכן נפסק להלכה (שולחן ערוך יו"ד סי' שע"ח סעי' א'). **ונחלקו האחרונים,** אם הלחם בלבד הוא שנאסר על האבל לאכול משל עצמו, אך דברי מאכל אחרים לא נכללו בתקנה זו, או שמא, חז"ל אסרו עליו לאכול כל דבר מאכל אשר שייך לו. בעל החכמת שלמה והערוך השולחן (יו"ד שע"ח) סוברים, כי מדברי הגמרא האוסרת על האבל לאכול לחם משלו, מוכח שדברי מאכל אחרים אינם נכללים בתקנה זו. אולם, בעל שבט יהודה (סי' שע"ח) והחיד"א (יפה ללב ח"ח סי' שע"ח) כתבו, שהאבל אינו רשאי לאכול כל דבר מאכל משלו, וכן נפסק להלכה ב"קיצור שולחן ערוך", שאפילו כוס קפה אסור לאבל לשתות משל עצמו.

מדוע אבל אינו רשאי לאכול בסעודת הבראה מאכלים משלו? בספר דברי סופרים (פ"ה אות כ"ג) מביא, כי מחלוקתם תלויה בטעם תקנת חז"ל שאבל לא יאכל סעודת הבראה משל עצמו כי אם משל אחרים, ושני טעמים אנו מוצאים לדין זה. הרא"ש כותב (הביאו בית יוסף יו"ד סי' שם), כי מרוב צער, האבל שואל את נפשו למות מצער ואינו דואג לעצמו. לפיכך תקנו חז"ל שאסור לו לאכול לחם משל עצמו, ועל ידי כך הסובבים אותו יאלצו להגיש לפניו סעודה, **לנחמו ולהחיות את נפשו** (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קס"ח). לעומת זאת, לדעת בעל שבט יהודה חז"ל ביקשו למנוע מהאבל לסעוד לשובע, כדי שהוא יתאבל על מתו, ולפיכך תקנו שלא יאכל מאכלים משל עצמו, כי אם משל אחרים ואז **לא יאכל הרבה** כי אם את אשר יביאו לו בלבד.

מעתה, מובן היטב מדוע פסק השבט יהודה שאבל אינו רשאי לאכול מאומה משל עצמו, שהרי לדעתו, תקנה זו באה למנוע ממנו לאכול לשובע ולהשכיח על ידי כך את צערו על אבלו הגדול.

האחרונים (בדברי סופרים שם אות כ"ז) הוכיחו מלשון הטור (יו"ד שם), שכתב כלשון סוגייתנו, שהסעודה מוגשת לאבל "כדי לנחמו". הרי לנו, שסעודת הבראה מוגשת לאבל כדי לעודדו, ולא כדי למנוע אותו מאכילה מרובה. נידון זה, אינו היחיד אשר לגבי הוכיחו הפוסקים מסוגייתנו, כלהלן.

כתב הרא"ש (מ"ק פ"ג סי' פ"ד), שבעל אינו רשאי להגיש לאשתו סעודת הבראה, משני טעמים: **א.** משום שהוא חייב במזונותיה, וממילא היא קונה את דברי המאכל המוגשים לה על ידו, ושוב אין הם נחשבים כמאכלים של אחרים, כי אם שלה. **ב.** משום שאוכלת עמו תדיר, **ואין זה נראה** כלחם של אחרים.

כאשר נבוא לדון, אם בן שסמוך על שולחן אביו רשאי להגיש לפניו סעודת הבראה מדברי מאכל השייכים לבן, נמצא, כי ההכרעה בנדון זה תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, לפי הטעם הראשון, הבן רשאי לנהוג כן, משום שהמאכלים אינם של אביו. אולם, לפי הטעם השני שמשום מראית העין אסור לבעל להגיש סעודת הבראה לאשתו, גם הבן אינו רשאי לנהוג כן, שהרי כל הרואה את הבן שסמוך על שולחן אביו מגיש לו מאכלים, סבור ובטוח הוא כי משל אביו הם.

והנה, גם כאן הוכיחו האחרונים מסוגייתנו, כי טעמו הראשון בלבד של הרא"ש הוא שתקף להלכה. שהרי בגמרתנו מסופר, שיעקב אבינו, שהיה סמוך על שולחן אביו, הגיש לו עדשים, ולדברי האחרונים, כאמור, אותם עדשים נועדו לסעודת הבראה של יצחק אבינו (רוח חיים להגר"ח פלאגי סי' שע"ח).

דף כא/א זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו

מותר לפתוח תלמוד תורה מעל דירתך?

בסוגייתנו מבואר, שלמרות ההגבלות וההלכות הקובעות את אופן השימוש בדירה, שאין להשתמש בה שימוש המזיק לשכנים כגון לפתוח בה חנות, בית עסק, או כל דבר מה שעלול לגרום טרדה ורעש לשכנים, ברם, מיני אז שתיקן יהושע בן גמלא לפתוח תלמודי תורה בכל עיר ופלך, כדי שלא תשתכח תורה מישראל, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, ואין ביד השכנים אפשרות למחות בידו על הרעש שגורמים ילדי החמד. בחלקו הראשון של מאמר זה נעסוק בתקנתו של יהושע בן גמלא, ובחלקו השני נתייחס לדעות הפוסקים לגבי שימוש בדירה הנמצאת בבניין משותף, לצורכי מצווה הגורמים לרעש.

גמרתנו מספרת, כי עד דורו של יהושע בן גמלא, היו מכנסים את התלמידים במסגרת תלמודית החל מגיל שש עשרה או שבע עשרה, ויהושע בן גמלא תיקן, שיקימו תלמודי תורה בכל מקום כדי שלא תשתכח תורה מישראל. חז"ל ראו בלימוד התינוקות את קיום העולם, עד שאמרו (שבת

הלקוחות - איכרים, סוחרים זעירים, אנשים שחסכו מפת לחמם כדי לרכוש תפילין לבנם יקירם. כולם עומדים בפתח ביתו וזועקים חמס. זקעות גדול", "גנב" ו"פושע" החלו להשמע במהרה, ותוך דקות מספר רוקן ההמון הזועם את תכולת ביתו, השליך אותו ואת משפחתו מדירתם ועשה בה שמות.

אחוז בשרעפיו עמד ר' שמואל בטיבורה של העיר, בפינת קרן רחוב הומה. הוא החליט. ידיו לא רעדו, בטנו לא אצתה, לבו פעם בקצב סדיר ורגוע, וארשת פניו שלוהה היתה, כאילו לוגם הוא כעת כוס חמין בהפסקת הצהרים. ר' שמואל ניער מעליו את מעילו, וצפה באדישות בצרור הבנק שנשמט מכיסו.

ר' שמואל המשיך בהילוכו לעבר ביתו, ולא פנה להביט אף לא פעם אחת לעבר האוצר שברגע זה הופקד לגורלו. לבטח, לא יחלפו דקות אחדות וחיוי של גוי קרסלאוי ישתנו מן הקצה אל הקצה. **נרות** השבת ריצדו כתמיד, כאשר ר' שמואל נכנס אל ביתו כששמחה עצומה אופפת את כולו. חיוך רחב נמתח על פניו, ולאחר שאיחל לבני משפחתו "אגוסן שבת" לבבי, פנח ר' שמואל בשירת "שלוש עליכם" שהדהדה על פני כל הרחוב.

אותה שבת לא ויתר ר' שמואל על זמר או מנגינה יפה כל שהיא שעלו בזכרונו. גולש היה ר' שמואל מ"חסדי ה' כי לא תמנו" ומזמר "אמת אתה הוא ראשון", משם המשיך לשורר "בגלל אבות תושיע בנים", חזר ל"חסדי ה'", סיים ב"קה ריבון עלם" וקינה במרש עליז. בני ביתו לא ידעו מאומה על שאירע ברחוב, אך מי הוא זה שרואה את ר' שמואל עליו ושמח ואינו מצטרף? וכך חלפה לה השבת על משפחת שטראוס בטוב ובנעימים.

שלשה כוכבים קרסלאויים נצצו במרומים כאשר ר' שמואל אחז בהתרגשות את גביע הכסף, ובעוד טיפית יין זולגות במורד ר' היבדיל ר' שמואל בקול רם "המבדיל... בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה"... כשבלבו הוא מודה לאלוקי ישראל על ששך בו את תעצמות הנפש לבצע את רצונו לשמור על קדושת שבת המלכה, בלא כל חשבון.

הנוכחים סיימו לנגב את אצבעותיהם טבולות היין בכיסי מכנסיהם, כסגולה לעשירות, ור' שמואל סימן להם לשבת על מקומותיהם, והחל לספר להם את אשר אירע עמו בליל שבת.

רגשות פחד ושמחה, צער והתרגשות, שימשו בעירוביות ליד שולחן השבת הגדול, שספג באותן שעות דמעות רותחות ודמעות גיל שניגרו מעיני בני המשפחה. ר' שמואל חיקק את לבם בדברי מוסר ובמאמרי חז"ל, כי הכל נאמתו יתברך, ואל להם לדאוג, כי הוא הזן והמפרנס לכל, ואנו עשיונו את רצונו.

ר' שמואל סיים את דבריו והנוכחים שתקו. איש איש התכנס בהרהוריו פנימה, וכל אחד ניסה לגרש ממשחבותיו את השאלה המרה כיצד יראו "החיים שאחרי". האחד שיקע את ראשו בין ברכיו, האחר השעין את סנטרו על השולחן ובהו באורולוגיו התלוי על הקיר מולו, מולו ישב בן משפחה זקוף על כסאו, כאילו קפא מרגע ששמע את ההודעה הקשה.

הכל זינקו באחת ממקומם כאשר כסאו של ר' שמואל חרק בעצמה על ריצפת החדר. בני הבית הביטו באביהם, שנחפז ללכוש את מעילו העליון ועמד לצאת מפתח הבית תוך שהוא אומר: עלינו מוטל להשתדל. אני הולך לבדוק מה קרה עם הכסף! בני הבית נותרו במקומם, עצובים על שאירע, ודואגים לאביהם שעתיד להתאכזב מרה, כאשר יגלה כי צרור השטרות איננו, ואילו ר' שמואל יצא שאננות את מפתן ביתו, כשרוח השמחה ששרתה עליו במהלך השבת מלווה אותו לדרכו.

היה זה בשעת לילה מאוחרת. דמותו התמירה של ר' שמואל נראתה היטב על רקע האורות הצהובים שבקו מחלונות הבית. דמות של איש אמיץ, אדם ישר והגון, המאמין והבוטח באלוקיו בלא סייגים.

ר' שמואל הלך והתקרב אל המקום בו הוא שמט את מעילו, והנה, בדיוק באותה פינה, בקרן הרחוב ההומה, היה מונח ה... צרור. במשך שבת שלמה איש לא נגע בכספו של ר' שמואל!

ר' שמואל נשא את פניו למרומים, הודה לבורא העולם על שהעניק לו את הכוחות הדרושים לעמוד בניסיון כה גדול, ועל שהציב שמירה על כספו שהיה מונח במשך כל השבת ברחובה של עיר, ובעודו

ק"ט/ב) "כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחריבין אותה", "שאינן העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן" (רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"ב הל' א').

גם מי שאין לו בנים קטנים, חייב להשתתף בהוצאות ה"תלמוד תורה": הרמ"ה (בבא בתרא פ"ב סי' נ"ח) מבאר, שתקנת יהושע בן גמלא חייבה את הציבור בכללותו לדאוג לכל ילדי העיר, העניים והעשירים, שילמדו תורה אצל מלמד תינוקות. וכתב בעל שולחן ערוך הרב (הל' ת"ת פ"א ס"ג), כי גם אדם אשר אין לו בנים חייב להשתתף בהוצאות אלו, משום שיהושע בן גמלא הטיל על כל הציבור להשתתף בלימוד התורה של התינוקות, כדי שלא תשתכח תורה מישראל.

האם מן התורה חייב אדם לשכור מלמד לבנו? האחרונים (קריית ספר למב"ט, שולחן ערוך הרב שם ועוד) מבארים בדעת הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א הל' ג) כי חובת האב להוציא מעות מכיסו ולשכור מלמד לבניו, היא מן התורה. אולם, יש הסוברים (הגהות מיימוני שם בשם רבינו שמחה, ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' ק"ד משמע שביאר כן גם בדעת הרמב"ם וצ"ע), כי אמנם חובה על אדם ללמד את בנו תורה בעצמו, אך אין מוטלת עליו החובה להוציא מעות מכיסו לשם כך, אם הוא אינו יודע ללמד בעצמו. יהושע בן גמלא הוא שהטיל על כל אב בישראל להוציא מעות עבור לימוד התורה של ילדיו, ואם אין ידו משגת ישא הציבור בהוצאות אלו.

קיום מצוות ברוב עם בדידה פרטית: בטעם דברי גמרתנו המבארת, שלאחר תקנת יהושע בן גמלא, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, ואין השכנים רשאים למחות בידו ולסגור את התלמוד תורה, נחלקו הראשונים (עי' "בית יוסף" חו"מ סי' קנ"ו). לדעת רש"י והרמב"ן, תקנה זו תקפה לגבי **תלמוד תורה בלבד**, כדי שלא תשתכח תורה מישראל. אולם, שאר מצוות הנעשות ברוב עם וגורמות רעש וטרדה לשכנים, אין אדם רשאי לקיימן בביתו, משום שלא תקנו חכמים את תקנתם, כי אם על לימוד תורה לתינוקות.

אולם, לדעת רבינו ירוחם, הטור (שם) וראשונים נוספים, לא זו בלבד שאדם רשאי ללמד תורה בביתו, אלא הוא גם רשאי לעסוק בביתו **בכל דבר מצווה**, כגון, תפילה במניין, חלוקת צדקה לרבים וכדומה, ואין שכניו יכולים למחות בידו, וכן פוסק ה"שולחן ערוך" (שם). דבריו של הטור מתבארים באופן נפלא על פי דברי ה"חתם סופר" זצ"ל (בסוגייתנו) שכתב, כי מאז ומקדם, גם טרם תקנת יהושע בן גמלא, רשאי היה אדם לעסוק בביתו בכל דבר מצווה שמוטל על כלל הציבור, ולפיכך, מוהל רשאי למול בביתו, שהרי מצווה על כל ישראל למול תינוק שאביו אינו מל אותו. כמו כן, רשאי אדם לקיים בית כנסת בביתו, שהרי זו חובת הציבור להכין מקום תפילה ראוי לקהל. ממילא, **לא זו בלבד שאין השכנים יכולים למחות בידו, אלא אדרבה, עליהם להודות לו על כך שהוא עוסק בצורכי ציבור.**

אולם, לפני תקנת יהושע בן גמלא, לא היה אדם רשאי לפתוח בביתו תלמוד תורה לתינוקות, משום שאדם אינו מחוייב ללמד תורה, כי אם את בנו, אך לא ילדים אחרים. ממילא, אין מוטלת על הציבור כל חובה לפתוח תלמוד תורה לכלל בני העיר, אלא על כל אדם לדאוג לבניו שלו. משבא יהושע בן גמלא ותיקן שיפתחו בכל עיר ופולחן תלמוד תורה, הוא הטיל על הציבור לדאוג לכל ילדי העיר. זוהי, איפוא, כוונת גמרתנו, שבעקבות תקנתו של יהושע בן גמלא, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, אך כמובן, ששאר מצוות המוטלות על הציבור, עוד לפני תקנת יהושע בן גמלא רשאי היה אדם לקיימן בביתו.

בית ספר לבנות בימינו, דינו כתלמוד תורה: מעניין להוסיף בהקשר זה את הוראתו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, כי בימינו גם מותר לפתוח בית ספר לבנות בדירת מגורים, לאחר שבדורות האחרונים הכריעו חכמי ישראל, שמצווה גדולה לקיים מסגרות חינוכיות לבנות (שלמת חיים סי' ע"ה).

הגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל מצייץ בספרו פתחי חושן (הל' נזיקין פ' ט"ו ס"ק ע"ד), כי למרות שאין לאדם זכות למחות על פתיחת בית כנסת בדירת מגורים בבניין שבו הוא מתגורר, רשאי הוא למחות אם על ידי כך נמנע ממנו השימוש בדירתו, כגון, אם עושים בית כנסת קבוע מתחת לדירתו ובשל כך נאסר עליו להשתמש בשטח שמעליו (עי' שולחן ערוך א"ח סי' קנ"א סעי' י"ב). שהרי, בגמרתנו מבואר, שאין השכן רשאי למחות על חוסר נוחות שנגרמת לו מדבר המצווה, אך אין רשות למנוע ממנו את השימוש בדירתו.

דף כא/ב שאני דגים דיהבי סייארא

נסיעה עם "חאפרים" לאור ההלכה

החלפת מטבעות בין אנשים העומדים בתור אצל חלפן כספים: אדם שעמד בתור אצל חלפן כספים הגה רעיון מבריק. "מדוע עלי למסור לחלפן את השקלים שבידי, ולשלם לו עמלה תמורת הדולרים שיתן לי? אפנה אל העומד לצדי, המבקש לרכוש שקלים תמורת דולרים, ונסגור את העסקה בינינו!" הבה נבחן לאור סוגייתנו אם מותר לו לנהוג כן.

גמרתנו דנה אם אדם רשאי לפתוח בית עסק סמוך לבית עסק של חברו באופן, שעל ידי כך תתמעט פרנסתו הראשון. בהקשר לכך מבקשת הגמרא להוכיח זאת מן ההלכה, המחייבת את חברו של הדייג אשר שם פתיון כדי לצוד דגים, להרחיק את עצמו מפרסו ממצודתו של הדייג הראשון. הרי לנו, שאסור לאדם לפעול באופן שתתמעט פרנסתו זולתו, ועל כן רשאי בעל בית העסק הקיים למנוע הקמת בית עסק זהה במקום שעלול לפגוע בפרנסתו. אולם, הגמרא דוחה ראייה זו ואומרת, שהמקרה של הדייגים שונה, משום "דייהבי סייארא".

בביאור דחייה זו אנו מוצאים שלש שיטות בראשונים. לדעת רש"י (ד"ה שאני דגים), הדייג המתחרה פוגע בפרנסתו המובטחת של חברו, שכן, הדג שרואה מזון מול עיניו, שוחה אליו מיד, ובוודאי יעלה בחכתו של הדייג, ולפיכך, רשאי הדייג למנוע מאחרים להפריע לו לצוד אותו. לעומת זאת, אנשים ברי דעת אינם

קורא בהתרגשות מזמורי הודיה מספר התהלים, התכופר ר' שמואל במלא הדרו, השיב את הצרור אל הבנק - לכיס מעילו, וחזר בעליצות לביתו. אין צורך לתאר את השמחה העצומה שהשתררה בבית משפחת שטראוס, כאשר אבי המשפחה נכנס אל הבית, כשכיסו מעילו תפוח ועל פניו החיוך הנצחי. **הרב** משה טורק שליט"א שמע את המעשה מחמותו, שהיתה בתו הבכורה של ר' יעקב רוזנהיים, מסיים את דבר המעשה, כשהוא מפטיר ואומר: ומה קרה אחר כך? למחרת עבר באזור שר האוצר של המחוז ששמע כי יהודי ישר ונאמן מנהל בנק באזור זה, ובו במקום הוא החליט שכל כספי אוצר המדינה יופקדו בבנק של ר' שמואל שטראוס! הפעם כבר היה ר' שמואל זקוק למספר מעילים בעלי כיסים עמוקים ורחבים. עד מהרה נפוצה השמועה כי מושל המחוז הביע את נאמנותו ב"בנק שטראוס", ותוך שנים מספר היה ר' שמואל לעשיר מופלג ומפורסם. מכספים אלו, תרם ר' שמואל את "חצר שטרויס" המפורסמת בה התגוררו צדיקים מופלגים וגאוני ארץ, בהם, הגאון ר' איצלה בלזר והגאון ר' נפתלי אמסטרדם זצוק"ל. "אני חושב", מסיים הרה"ג ר' משה טורק שליט"א, "שעל מעשה זה, אין צורך להוסיף מילים ומוסר השכל, המעשה הזה מדבר בעד עצמו". אכן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פפס 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת

הרב אפרים צבי רימל ז"ל

ב"ר יצחק מאיר ז"ל נלב"ע ט' שבט תשל"ח
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר יוסף מאיר רימל ומשפ' שיחיו - נוה צוף

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק הרלינג ז"ל

בן ר' משה צבי ז"ל נלב"ע י"א שבט תשס"ו
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ר' משה חי רחמים ז"ל

בן תמר ע"ה נלב"ע י"ג שבט תשמ"ו
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה זלמן פורוש ז"ל

ב"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ח' שבט
ומרת **שרה פורוש** ע"ה
ב"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן
תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידיו הר"ר שאול יצחק

פניגשטיין ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת אבי מורי

הר"ר אלתר יוסף מאירוביץ ז"ל

ב"ר זאב ז"ל נלב"ע י"א שבט תשל"ז
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו

הר"ר אברהם זאב מאירוביץ ומשפ' שיחיו

פנינים

דף טו/ב טול קורה מבין עיניך

עצה נפלאה לדרשנים

למדנו בגמרתנו, כי בימי השופטים היה מצבו של עם ישראל ירוד עד שהגיעו הדברים למצב שהאנשים הטיחו בפני הגדולים שהוכיחום, את המשפט הידוע: "טול קורה מבין עיניך". כלומר, עד שאתה אומר לנו "טול קיסם מבין שיניך" ומוכיח אותנו על דבר זוט, תקן תחילה את מעשיך הפגומים שהם כקורה עבה וגדולה לעומת מעשינו הקטנים כקיסם.

רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל היה אומר, כי ירמיהו הנביא לימדנו עצה טובה לדרשן החפץ שקהל שומעיו לא יתקומם נגדו לבקרו על מעשיו הוא, שהנאום יכלול את עצמו עם שומעיו כדברי ירמיהו (איכה ג/מ) "נחפשה דרכינו ונחקרה", שכלל את עצמו עם קהל שומעיו ולא אמר להם "חפשו דרכיכם וחקרו".

כאשר דרשן נוקט בלשון זו, סיים רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל, אזי גם מתקיים בו "ונחקה" היינו, אותה קורה שהטיחו האנשים במוכיחים בשער ואמרו להם "טול קורה מבין עיניך", שוב לא תוטח בדרשן, שכלל את עצמו עם אלו הראויים לתוכחה, או אז, "ונח - קורה", הקורה תנוח בשלום על משכבה ואיש לא יעוררנה מריצה להוכיח בה את הדרשן (מ"י ח"ד פ').

דף כ/ב איני יכול לישן מקול הנכנסין

מי הקים בית יולדות במצרים?

סוגייתנו מבארת כי אדם רשאי למחות בשכנו בלב יפתח בביתו קליניקה לרפואה או להקזת דם, משום שהדבר עלול להפריעו. ה"חתם סופר" בסוגייתנו, כותב, כי בדרך הדרוש ניתן לפרש על פי זה את הפסוק (שמות א/כא) "ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתיים". המיילדות ביקשו להתחמק מגזירת פרעה ולשם כך הן טענו כי שכניהם מתנגדים לעיסוקן, משום שקרובי היולדות הבאים להזעיק את המיילדות לעיתים תכופות, מטרידים אותם משלוותם...

או אז, "ועש להם בתיים". פרעה התחכם ופתח להם קליניקה במקום אשר אינו מוקף בשכנים...

מצויים בכיסו של זה או אחר, ואינם נחשבים כמי שבוודאי ירכשו בחנותו של בעל בית העסק הקיים, משום שכל אדם קונה היכן שליבו חפץ, וכך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך חו"מ סי' קנ"ו סעי' ה'). [מעניין לציין את ביאור הר"י מיגאש, שהדייק שם את עיניו על דג גדול, ולשם כך הניח פתיון בסמוך ל"מקום מגוריו" של הדג. מאחר שטרם יציאתו למים הפתוחים, **משגר הדג הגדול "מרגלים"**, דגים קטנים שמודיעים לו אם סכנה כל שהיא אורבת לו, רשאי הדייק למנוע מדייקים אחרים לפרוס את מצודותיהם באיזור, משום שהדגים הקטנים יזהירו את הדג הגדול. ע"ע ברמב"ן].

אסור להטות את ליבו של לקוח לרכוש בחנות אחרת! אולם, מסוגייתנו הוכיחו הפוסקים, ובראשם החתם סופר זצ"ל (שו"ת חו"מ סי' ע"ט) ובעל שו"ת משאת בנימין (סי' כ"ז), כי כאשר ברור שהקונה היה רוכש סחורה בבית עסק מסויים, אסור לאיש להסיטו ולכוונו לבית עסק אחר, גם אם אין לו רווח כל שהוא מכך. שהרי, בגמרתנו מבואר שאסור לאחר לדוג את הדגים הנחשבים כמי שמובטחים שיכנסו לרשתו של הדייק. לפיכך, כאשר ברור שאדם יקנה בחנות מסויימת, כגון, שהוא לקוח קבוע בחנות מסויימת, או שהוא עומד לפני סיום המקח, אסור לכוונו לחנות אחרת.

מעתה, גם אסור לאדם להציע עסקה לחבירו שכבר עומד בתור אצל חלפן הכספים משום שללא ספק, הלה היה מבצע את העסקה אצל אותו חלפן, וכאמור, באופן זה, אסור לאדם להפסיד את חבירו (משפטי התורה ח"ג סי' ו, ח').

בארצנו הקדושה נפוצה תופעת ה"חאפרים", המסתובבים ברכבם מתחנה לתחנה בנסיון, שבדרך כלל עולה יפה, לשדל את הנוסעים לעלות על רכבם. במאמר זה, אין אנו דנים בחוקיות פעילותם ובסכנה הכרוכה בנסיעה עמם, כי אם בהיבט ההלכתי בלבד. לכאורה, ראוי לאדם להימנע מעיסוק כ"חאפר", משום שעמידתו של הנוסע בתחנת האוטובוס מהווה הוכחה ברורה לכך שבכוונתו לנסוע באוטובוס, וממילא אסור ל"חאפר" ליטול את הרווח הבטוח של חברת האוטובוסים.

ההבדל בין חנות לתחנת אוטובוס: אולם, הגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל (פתחי חושן הל' גניבה ואבידה פ"ט ס"ק ז') מצדד כי אין להשוות בין לוקח השוהה בחנות במטרה לקנות חפץ, לבין אדם העומד בתחנת אוטובוס. שכן, כאשר אדם נכנס לחנות במטרה לרכוש בה חפץ, המוכר שם את עינו עליו ומצפה להתפרנס ממנו, והלקוח אף עומד בתוך רשותו של המוכר. לפיכך, אין לאיש לשדל את הלקוח לפרוש מן החנות ולבצע את קנייתו במקום אחר. לעומת זאת, שטחה של תחנת האוטובוס שייך לכלל הציבור, אלא שקבעוהו כמקום איסוף עבור אנשים המעוניינים להשתמש בשירותי התחבורה הציבורית. בנוסף לכך, מנהלי חברת האוטובוסים לא שמו את עיניהם על נוסע פלוני או אלמוני, שהרי אינם יודעים מי עומד בתחנה זו או אחרת בכל רגע נתון. לפיכך כתב, כי מסתבר שאין ה"חאפר" עובר על כל איסור, ולמעשה השאיר סוגיה זה ב"צריך עיון".

בבית מדרשנו העירו, כי יתכן שכלל אין בסיס לנידון זה, מאחר שכל העומד בתחנת אוטובוס, ממתין ומצפה לאוטובוס או ל"חאפר", מי מהם אשר יבוא ראשון, ושוב אין איסור בדבר.

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

